

הרי הן מותרות בהנאה, מפני שהגוי ביטלם. ב-1

ישראל שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וטרטיאות — אסורות.

ולית נגר ובר נגר, ואין חכם ובן חכם, דיפרקיניה, שיתרצנה לברייתא זו.

שהרי האבנים הן תקרובת לעבודת כוכבים, ואין להם ביטול, ואיך מותרות בביטול הגוי?

אמר רב ששת: אנה אני לא נגר אנה איני חכם ולא בר נגר אנה ולא בן חכם ופריקנא ליה ואתרצנה!

מאי קושיא ליה במה התקשה רבה בר ירמיה? (13) היה קשה לו ממאמר **דרב גידל** שאמר בשם רב שאין ביטול לתקרובת עבודת כוכבים! ומה קשה, הרי תירצנו: **בעינא כעין פנים, וליבא** והאבנים האלו לא נאסרו מדין תקרובת, כי אינם כעין פנים, ונאסרים מדין עבודת כוכבים ממש, ולכן יש להם ביטול.

הגמרא מביאה עוד ברייתא שאמרו עליה "לית נגר ובר נגר דפרקינה", שנשנתה בעיני שביעית וחול המועד.

עבודת הקרקע והאילנות אסורות בשביעית. יש מהן האסורות מדאורייתא, והן זריעה וחמירה [קציצת זמורות דקים יבשים מן הגפנים, כדי להצמיח הענפים הלחים, והיא

וליבא ואילו זריקת אבנים, אף שהזריקה אסורה, וחייב מיתה עליה —

מכל מקום, הואיל ואין עבודה זרה כמוה בבית המקדש, לא חל על האבנים איסור הנאה מדין תקרובת.

כי כל דין תקרובת נלמד מהכתוב [שמות כב] "זובח לאלוהים [אלילים] יחרם, בלתי לה' לבדו", כלומר: כל הזבחות הם בלתי לה' לבדו, וכאשר זובח לאלילים — יחרם, ויאסר בהנאה. הילכך, מכתוב זה אפשר ללמוד רק זביחה ושאר עבודות המיוחדים לעבודת ה' בבית המקדש⁽¹²⁾.

ואבנים אלו אסורות, מטעם שהן עצמם נהיים עבודת כוכבים, וכמו שיבואר. ולא מפני שהן תקרובת.

והואיל ונאסרו מדין עבודת כוכבים — הרי הן בטילות, כשיבטלנה הגוי, כשאר אלילים שיש להם ביטול. ולכן לא פרשו מהן החכמים ובתוכם רבי מנחם בן סימאי.

ובענין זה מביאה הגמרא ברייתא:

אמר רב יוסף בר אבא: איקלע נקלע רבה בר ירמיה לאתריין למקומנו, ואתא ואייתי מתניתא בידיה והביא עמו ברייתא, ושנינו בה:

עובד כוכבים שהביא אבנים מן המרקולים, וחיפה בהן דרכים וטרטיאות [גירסא אחרת: וטרטיאות]

13. מהגמרא בהמשך משמע שרבה בר ירמיה עצמו שהביא הברייתא, הוא האומר "לית נגר ובר נגר דפרקינה".

12. כן כתבו התוס' ד"ה בעיני, והרמב"ן והריטב"א, שהוא הדין לשאר עבודות שבמקדש. ועיין בחידושי הריטב"א בשם הראב"ד. ובחידושי המאירי.

חכם, ולא בר נגר אנא ואינני בן חכם, ומפרקינא ליה ואתרצנה!

רבינא מנסה כל האפשרויות שיש להקשות על הברייתא, ואינו מוצא מקום לקושיא.

וכך אמר רבינא: מאי קא קשיא ליה במה התקשה רבה בר ירמיה?

אילימא אם תאמר: מועד אשביעית קא קשיא ליה, טעם ההבדל בין חול המועד לשביעית קשה לו: מאי שנא שונה שביעית דשרי שהתירו להתליע ולזהם את האילנות, ומאי שנא מועד דאסור ומה שונה מועד שאסרו?

ועל קושיא זו משיב רבינא: מה קשה, מי דמי וכי דומין [לחלוטין] איסורי שביעית לאיסורי מועד? ! שביעית — מלאכה אסר רחמנא, ואילו טירחא — שרי התירה התורה, ולכן התירו חכמים מלאכות אלו: התלעה וזיהום שאינם בגדר מלאכה, שהרי נעשים "לאוקמי אילנא" ואף שיש בהם טירחא גדולה, מכל מקום לא אסרו חכמים מלאכות שאין בהם אלא טירחא —

ואילו מועד — אפילו מלאכות שיש לאסור אותם מטעם טירחא בלבד, נמי אסור.

ולא קשה מה שחילקה הברייתא בין שביעית למועד.

וממשיך רבינא: אלא אם נאמר שזיהום אגזוזם קא קשיא ליה, לרבה בר ירמיה היה קשה ההבדל בין זיהום לגזוזם, וקושיתו היא: מאי שנא במה שונה זיהום דשרי שהתירו אף בשביעית ומאי שנא ומה שונה גזוזם דאסור בשביעית?

כעין זריעה], וקצירה ובצירת ענבים. ושאר המלאכות אסורות רק מדרבנן.

במלאכות האסורות מדרבנן, חילקו חכמים בין מלאכות שמטרתן "לאוקמי אילנא", דהיינו להעמיד האילנות שלא יתקלקלו מכמות שהן, ומלאכות אלו מותרות, ובין מלאכות שהן "לאברויי אילנא", להשיב את האילן ולחזקו, שהן אסורות.

מלאכות הקרקע והאילנות בחול המועד, איסוריהן והיתריהן, דומים הרבה לאיסורי שביעית.

אמר רב יוסף בר אבא: איקלע נקלע רבה בר ירמיה לאתרין למקומנו, ואתא ואייתי מתניתא בידיה והביא עמו ברייתא, וכן שנינו:

מתליעין נוטלין תולעת שבאילנות, ומזהמין כשיש מכה באילן ונשרה קצת מקליפתו, מדביקין שם זבל שלא ימות האילן — בשביעית. ואין מתליעין ומזהמין במועד בחול המועד.

כאן וכאן בשביעית ובמועד — אין מגזמין אין קוטעים את הענפים כדי שיוציא ענפים הרבה סביבות הגזוזם.

וסכין שמן לאילן גזום שגזמוהו לפני המועד או לפני שביעית, וסכין כדי שלא ימות האילן. סיכה זו מותרת בין במועד בין בשביעית.

וברייתא זו לית נגר ובר נגר אין חכם ובן חכם דיפרקינה שיתרצנה. והיא מוקשית, כמו שיבואר.

אמר רבינא: אנא אני לא נגר אנא אינני

דאמר רב עוקבא בר המא: תרי קשקושי הוו יש שני סוגי קשקוש, חד, האחד נעשה לאברויי אילנא — ואסור, וחד והשני נעשה לפתומי פילי אם נתגלו שורשי האילן מכסה אותם בעפר, וקשקוש זה שרי כי נעשה לאוקמי אילנא שלא יתקלקל וימות —

וכשם שחילקנו בין שני סוגי קשקוש, כן הכי נמי אפשר לומר: תרי זיהמומי הוי ישנם שני סוגי זיהום, חד האחד נעשה לאוקמי אילני, ואותו שרי התירה הברייתא, וחד, והשני נעשה לאברויי אילני, ואסור ואותו זיהום אסרה המשנה בשביעית עצמה.

ומה קשה לו לרבה בר ירמיה?

ואלא מה קשה לו? סיבה אסיכה קא קשיא ליה, סתירה בין הברייתא שהתירה סיכת אילנות לבין המשנה שאסרה —

דקתני שנינו בברייתא זו: סכין שמן לגזום בין במועד ובין בשביעית.

ורמינהו ושנינו סתירה לכך במשנה במסכת שביעית: סכין את הפגין פגי תאנה, והן פרי התאנה שחנטו ולא התבשלו — סכין אותן בשמן כדי שיהיו שמינות, ומנקבין ומפטמין אותן בשמן, מלאכה זו מותרת עד ראש השנה של ערב שביעית.

ונדייק: עד ראש השנה — אין אכן מותר לסוך אותן, ואילו בשביעית — לא ואסור לסוך.

ועל קושיא זו משיב רבינא: מה קשה, מי דמי וכי דומין זה לזה?! זיהום מטרתה היא אוקומי אילנא, ושרי והותר, ואילו גיזום מטרתה אברויי אילנא לחזקו ולהשביחו, ואסור.

אלא אם קשה לו, זיהום זיהום קא קשיא ליה סתירה בין ברייתא זו למשנה ששנינו בדין זיהום —

דקתני ששנינו בברייתא זו: מתליעין ומזהמין בשביעית —

ורמינהו שנינו משנה במסכת שביעית: מזהמין את הנטיעות אילנות שנטעו אותן לאחרונה, וזרכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים והם מיני מלאכות להחזקת האילן שלא ימות⁽¹⁴⁾ ומשקין אותן עד ראש השנה של ערב שביעית. [שאר עבודת האילנות אסורה שלושים יום לפני שביעית מדרבנן, ועבודות אלו שמטרתן שלא ימותו האילנות התירו חכמים אף באלו שלושים יום].

ונדייק: עד ראש השנה — אין, אכן מותר לזהם, ואילו בשביעית — לא. ואסור לזהם.

וזהו הסתירה שהתקשה בה רבה בר ירמיה.

ועל קושיא זו משיב רבינא: ומה הסתירה?! דלמא הרי יתכן לתרץ כמו דחילק רב עוקבא בר המא לגבי איסור קשקוש בשביעית, והוא חפירה תחת הזיתים —

¹⁴ "לאברויי אילנא"?

14. כן פירש רש"י.

ומתוך המהר"ם, דמלאכות אלו אפילו שהן לאברויי אילנא, נקראים שלא ימותו ביחס לשאר

והקשו המהרש"א והמהר"ם, הרי אינו כן, שהרי הגמרא מתרצת שמלאכות אלו הן

וקשה, שהברייתא מתירה אף בשביעית עצמה?

ומשיב רבינא: מה הסתירה, מי דמי? ! **הבא** מה שהתירה הברייתא לסוך, היינו את האילנות עצמן, ומרתה **לאוקומי אילנא** שלא ימות, ולכן **שרי** התירה הברייתא, ואילו התם מה שאסרה המשנה, הוא **פטומי פירא** להשמין את הפירות ולהשביחן — **ואסור**.

ואין כאן סתירה.

וזו מסקנת דברי רבינא שלא מצא קושיא בברייתא זו.

אמר ליה רב סמא בריה דרב אשי לרבינא: [רבה] **בר ירמיה** — **סיכה דמועד** שהתירה הברייתא, **אזיחום** על זיהום **דמועד קא קשיא** ליה קשה לו —

מכדי, הרי **האי אוקומי והאי אוקומי**, כשם שסיכה מותר מפני שנעשה להחזיק האילן שלא ימות, כן זיהום נעשה לצורך החזקת האילן, ולא להשביחו, והא ראייה: שהתירו זיהום בשביעית, וברור שהתירו אך ורק משום לאוקומי אילנא —

מאי שנא האי דשרי למה התירו סיכה, ומאי שנא האי דאסור ולמה אסרו זיהום? (15)

ומסקינן: **היינו דקאמר ליה: לית נגר ובר נגר דיפרקינה** כי הברייתא מוקשית מינה ובה.

הגמרא חוזרת לבאר דיני עבודת כוכבים. מסקנת הגמרא במסכת סנהדרין, וכן נפסקה ההלכה, היא:

א. כל העובד לעבודת כוכבים כדרך שעובדים אותה הגוים, חייב עליה. ואפילו היתה דרך העבודה לאותה עבודת כוכבים בצורה משונה, כגון הזורק אבן למרקוליס, חייב עליה, כי כך היא דרך עבודתו. וכן אם היה דרך עבודתה בעבודה בזויה, כגון הפוער עצמו לפעור, חייב סקילה, היות וזו היא דרך עבודתו. לאו זה נלמד ממה שנאמר [דברים יב] "איכה יעבדו הגוים האלה".

ב. אבל אם עבד לעבודה זרה שלא כדרך עבודתה, כגון: הפוער עצמו למרקוליס, או הזורק אבן לפעור — אינו חייב מיתה.

ג. במה דברים אמורים, בשאר עבודות שנהגו בהם הגוים. אבל העבודות המיוחדות שהיו נעשות לאל יתברך בפנים בית המקדש, והן: השתחויה, זיבוח, קיטור, ניסוך וזריקה — חייבים על עבודתן לעבודת כוכבים אף כשאין דרך העבודה של אותה עבודת כוכבים בכך.

ולכן, המשתחויה או הזובח או המקטיר או הזורק לפעור, אף שהגוים אינם עושים כן, חייב מיתה.

לאו זה נלמד ממה שנאמר [שמות יב] "זובח לאלהים [אלילים] יחרם, בלתי לה' לבדו". כלומר, עבודה זו של זביחה, "נתרוקנה" כולה לאל יתברך לבדו, ואין לזר אתו, ואף

15. ואין לתרץ משום טירחא יתירא שיש בזיהום, וכי יש בזיהום יותר טירחא מסיכת כל

מלאכות שעיקרן להוסיף תיקון, דבלעדיהם יתקלקלו האילנות.

א. אם שבר מקל בפניה – חייב. והחיוב הוא מדין זביחה. כיון ששבירת מקל דומה במקצת לזביחה, כשם שזביחה שוברת מפרקת הבהמה, כן שבירה של המקל. והחידוש הוא, למרות שאין עובדין אותה בשבירה, בכל זאת

חייב, הואיל ועובדים עבודת כוכבים זו במקל, נמצא שעשה מעשה "כעין זביחה" בדבר שרגילה בו.

[וביתר ביאור: שבירת מקל אינה זביחה, וגם הדמיון לזביחה רחוק הוא מאוד, ולכן, אם לא היה דרכה של עבודת כוכבים זו בעבודת מקל כלל לא היינו מחייבים אותו מדין זביחה, ואין זה דומה לשוחט בהמה למרקוליס שחייב עליה, כי שחיטת בהמה היא הזביחה המיוחדת לאל יתברך, האסורה לכל האלילים, אבל שבירת מקל אינה עבודת זביחה, אלא, מפני שעבודתה של עבודה זרה זו היא במקל, (16) – לכן חייב אף בשבירה, הדומה במקצת לזביחה].

ב. אם זרק מקל בפניה – פטור. וכמו שיבואר.

ומקשה הגמרא: **אמר ליה אביי לרבא: מאי שנא במה שונה "שבר" בפניה מקל שהוא חייב, משום דהוה ליה כעין זביחה, ואילו זרק לפניה מקל פטור, והרי זרק נמי – הוה ליה כעין זריקה של דם קרבנות, והיא אחת מעבודות פנים שנתייחדה לעבודת האל יתברך?**

שנאמר "זובח", דרשו חכמים שבכלל זביחה הן כל העבודות המיוחדות לאל יתברך.

לאו זה נקרא בלשון חכמים "עבודות שבפנים".

בסוגייתנו מבוארים פרטים נוספים בכללים אלו, ובנוסף על חיוב מיתה על עבודות אלו דנה הגמרא בהמשך גם על דיני איסור הנאה שבעבודות אלו, בכדרכה ושלא כדרכה, מתי חל איסור הנאה על החפץ הנעבד – מדין תקרובת.

אמר רב יהודה אמר רב: עבודת כוכבים שהגויים עובדין אותה במקל, כגון: שמקשקשין לפניה במקל, אם הישראל שבר מקל בפניה – חייב מיתה.

ואם זרק מקל בפניה – פטור ממיתה.

ביאור: עבודת כוכבים זו עובדין אותה במקל, בקשקוש לפניה. ולכן, אם קשקש ישראל בפניה – חייב מיתה. ואין בדין זה חידוש, כי הוא כמו הפוער עצמו לפעור.

ומאידך, אם עבודת כוכבים זו אין עובדין אותה במקל כלל, ועבד אותה במקל – פטור. בין אם קשקש בין אם זרק או שבר, בכל אופן פטור. וגם בדין זה אין שום חידוש, שהוא דומה לפוער עצמו למרקוליס.

אבל, היות ואליל זה עובדין אותו במקל, על כל פנים בקשקוש בפניה, באה הגמרא לחדש שני דינים מחודשים, והם:

והשבירה היא "תולדה" של זביחה. חידושי הריטב"א והר"ן על הרי"ף.

פג ופג!?

16. מקל זה דומה לבהמה ביחס לאליל זה

שפיר חייב, כי איכא יש כאן זריקה משתברת.

אלא, צואה — מאי זריקה משתברת איכא? הרי היא אינה משתברת, וכמה היא שונה מזריקת מקל?

ומתרצת הגמרא: הברייתא האת מדברת בצואה לחה, המשתברת בזריקה.

ועתה דנה הגמרא לגבי הדין הראשון שחידש רב, שעל שבירת מקל חייב כעל זביחה, אף שאינה דומה לה אלא רק במקצת.

לימא, האם נאמר שחידושו של רב הוא כתנאי, תלוי הוא במחלוקת של תנאים, ואינו מוסכם על דעת כל התנאים?!

שנינו ברייתא: שחט לה חגב לכל עבודת כוכבים, בין שדרכה בשחיטה בין שאין דרכה בשחיטה — רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטרים.

המקשן סובר שטעמם של החכמים הפוטרים הוא: משום שאין שחיטה נוהגת בחגב —

מאי לאו האם לא נבאר שבהא קמיפלגי שנחלקו בדין זה: דמר רבי יהודה סבר:

ומתרצת הגמרא: אמר ליה רבא לאביי: בעינא, כדי לחייבו משום זריקה אנו צריכים שיזרוק זריקה ה"משתברת", כעין זריקת דם קרבנות שאינה מחוברת, אלא "משתברת", שנופל הדם כשהוא מחולק לטיפים טיפים.

כלומר, מעשה זריקת מקל אין לו דמיון בעצם ה"מעשה" למעשה זריקת דם קרבנות, הילכך פטור, כי לא עבדה ב"עבודת פנים", ולא בעבודה כדרכה, כי אין דרכה אלא בקשקוש. אך שבירה, מעשה השבירה דומה למעשה של זביחה, לפיכך חייב.

הגמרא דנה בחידוש זה שביאר רבא בדעת רב יהודה אמר רב "בעינא זריקה המשתברת".

איתביה אביי מברייתא האומרת שכל מעשה הדומה במקצת ל"עבודת פנים" מחייב מיתה, אף שעשה כן בצורה בזויה ביותר.

דתניא, ספת לה, האכילה לעבודה זרה צואה, או שנסך לפני עביט כלי חרס של מימי רגלים, חייב אף בעבודה זרה שאין דרכה בכך, הואיל וזה דומה לזריקה, שחייבין עליה בכל העבודות הזרות.⁽¹⁷⁾

בשלמא ניסך לפני עביט של מימי רגלים,

נא-א

חגב חייב מטעם שבירתו שהיא דומה לשחיטה, צריך להוסיף שמדובר שאליל זה עובדים אותו בחגב [ולא בשחיטת חגב], מטעם הנ"ל.

אבל הריטב"א חולק על התוס', וכתב, שאף לדברי רש"י [ומדייק כן מדברי רש"י] חייב בעביט של מי רגלים אף שאין עבודתה כלל במימי רגלים, וכן בשחיטת חגב אף שאין עובדין לה כלל בחגב.

17. והתוס' והראשונים מוסיפים בשיטת רש"י, שבודאי מדובר שעבודתה בצואה [ולא בזריקת צואה], ואז רגילה בכך, הילכך שייך לומר שחייב אף על זריקתה —

דהרי לדעת רש"י, אם אין לחפץ הנעבד שום שייכות לאליל זה — אין חייבים עליו אפילו בעבודה הדומה לעבודת פנים, כמבואר לעיל. וכן בהמשך הגמרא, שרצו לומר שהשוחט